

A nemzet mint feladat

Falusi Márton nemzetfogalmának értelmezése

„A nemzeti oldal nem képes fiatalokat megszólítani”, kezdi egyik írását Falusi Márton. Három kérdés azonnal felvetődhet: milyen nemzetfogalommal dolgozik a szerző, és miért véli, hogy „oldalként” határozható meg a „nemzeti”, továbbá miért kellene ennek az oldalnak, ha egyáltalán oldal, a fiatalokat megszólítani. Haladjunk visszafelé a kérdésekkel.

A magyarországi fiatalokat a nemzeti oldalnak nem kell megszólítania, hiszen ők e nélkül is ide tartoznak, ők a magyar nemzet ifjú tagjai. Legalábbis ha a „nemzet” leíró és állampolitikai fogalom, azaz mindenkit bennfoglal, aki magyar állampolgár. Szent István öröksége szerint a nemzetet inkluzív fogalomként fogjuk föl, Falusi Márton ezt nehezen képviselhetőnek tartja: „Régen a nemzetben gondolkodók javának tisztességét az alapozta meg, ami a kultúrpolitikai harcok mezején le is gyöngítette őket, hogy nem a vagy-vagy, hanem az is-is logikáját sajátították el.” A bennfoglaló felfogás szerint valamennyi itthoni fiatal megszólítás nélkül formális és jogi értelemben a nemzet tagja, és rajtuk áll, hogy érdeklí-e őket ez a tény, fel akarják-e tölteni tartalommal, vagy jó úgy nekik, ahogy van. Megszólítás nélkül is megszólalhatnak, ők is megszólíthatnak bárkit, jobb és nyilván eredményesebb, ha jókedvű tisztelettel és nem dühöngő blokáddal. Érvényesnek tekinthető minden tudatos, nyitott, érdeklődő, rejtett, másodlagos szándékoktól, ideológiai provokációtól mentes megszólalás.

Ha sokan válnak önállóan gondolkodókká és cselekvőkké, a „nemzet” nem csak leíró, hanem normatív fogalommal is válhat. Megkérdezhetjük, „Mit jelent egy nemzethez tartozni? Mit kell tennem, hogy az egész jobb legyen?” Vannak persze a nemzetben belül vagy kívül felvetett olyan kérdések is, mint „Hogyan tudnám bekebelezni? Hogyan lehetne megsemmisíteni? Hogyan lennék képes elfoglalni? Hogyan vethetném uralmam alá? Hogyan forgassam föl? Hogyan fordítsam saját javamra?” Évezredes kérdések, már az egyiptomi fáraók korában is feltették őket, mindig előkerültek, amikor népcsoportok egymással találkoztak,

BOROS JÁNOS (1954) filozófus, egyetemi tanár, a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolájának vezetője. Tizennégy monográfiája jelent meg, a legutolsó: *Immanuel Kant* (MTA Bölcsészettudományi Kutatóintézet, 2018).

nem valószínű, hogy nyomtalanul eltűntek. Napjainkra az ideológia álruháját öltötték, cukormázzal bevonva. Az előbbiek a bennfoglaló, az utóbbiak a kizáró, exkluzív nemzetfelfogás kérdései.

Javaslatom, hogy a modern nemzetfogalmat a morálra építsük, és minden ideológiát mint a nemzet fölötti hatalom megszerzésére való törekvést utasítsunk el.

Ha valaki saját uralma alá akar egy nemzetet hajtani, területét, erőforrásait el akarja foglalni, saját javára akarja fordítani, akkor magát eleve hódító pozícióba helyezi, elzárja, kizárja magát a többiek közösségéből. Ekkor vagy nem tagja a nemzetnek, vagy a nemzetet két részre osztja, a saját és a meghódítandók részére. Ez exkluzív, kizáró nemzetfogalom. Minden társadalom-átalakítási törekvés, minden ehhez tartozó ideológia a kizárólagosságot erősíti. Minden ideológia az uralomra törés, a leigázás eszmerendszere. Nevezhetjük szocializmusnak, kommunizmusnak, liberalizmusnak, náciizmusnak, fasiszmusnak.

Ideológiamentesek azok az emberek, akik nem akarnak átfogó társadalmi átalakítást, hanem tiszteletben tartják az egyes ember személyiségét, szándékát, véleményét, ők képesek a bennfoglaló, demokratikusnak nevezett társadalmat létrehozni. A népi, a szocialista vagy a liberális demokrácia helyett a morális demokráciát. Egyetlen ideológiafogoly sem képes erre. Úgy kívánatos az ideológiamentes társadalom, mint a génmanipulációtól mentes élelmiszer. A szüntelen propaganda ugyanolyan hatású a társadalom szövetére, mint a génmanipuláció a biológiai szervezetre. Génmanipuláció, generáció, nemzedék, nemzet. Nem csak etimológiai a közelség. Az ideológiák a társadalmat akarják átalakítani, és benne az embert. De az emberek ebből nem kérnek. Jaj a társadalomnak, amelyet átalakítanak!

Helytelen a nem-istákat konzervatívoknak nevezni. A legtöbb ember nem ista. Ahogy a kalapács az egész világot szögnek látja, úgy látják az ideológiarabok az egész világot is(z)tának. Kommunistának, fasisztának, nacionalistának. A legtöbb ember más foglalatosságot is el tud magának képzelni, mint a politikai hatalom minden áron történő megragadását. A demokráciában az már az övé. Hagyni kellene mindezt, és végre az isták utáni korszakba lépni, a morális demokráciába (a szabadság a moralitás feltétele, tehát a morális demokrácia szabad is egyben). Ennek megkülönböztető jegye, hogy komolyan veszik az eredeti szerződéses modellt, melyet már Platón felismert, és Kant is képviselt, ahol az emberek megegyeznek, hogy békén hagyják, megbecsülik egymást, nem avatkoznak egymás életébe, szövetkeznek a közös és jó társadalom megalkotására és törvényes fenntartására. Nem alkotnak külön csoportokat a társadalom átalakítására, mert azon nincs mit alakítani, ha szabad emberek alkotják, a politikai együttélés egyszerű, imént említett formális elveit pedig szerződésben rögzítették. Főként nincs mit alakítani összeesküvésekkel, ami már eleve és elvi alapon minden szerződésméletnek és demokráciának ellene van.

Visszatérve az iménti gondolatmenethez, indoklást kíván, hogy a nemzet „oldal”. Ez a kifejezés politikai értelmezésről árulkodik. Ha a nemzet nem fed le

minden magyar állampolgárt és tágabban a magyar nép minden tagját, akkor minek egyik oldala nemzet, és mi a másik oldal? Az oldalas felfogás szerint a nemzet akár ellenzékben is lehetne. Saját nemzeti államában? Amelyre a szabad és a közösségi moralitást célként kijelölő tagok szerződtek? Ekkor a nemzet fogalma maga is ideológia.

Az oldal téri fogalom, az isták szeretik ezen az oldalán a barikádnak, vagy azon. A fiatalok viszont nem térben vannak, hanem a tértelenség digitalizált homogenitásában, melyben minden oldaliség pusztán buborékosodás vagy inkább *buborékoskodás*. Abban a digitális közegben kell a fiatalokban a normatív egyetemesség igényét felkelteni (nem kikényszeríteni, ahogy azt a kommunista ideológia harcosai és párttagjai minden értéket félreértve és félretéve tették, leírhatatlan pusztítást végezve), amelynek Falusi Márton szerint „közlésformái nem rövidségükkel és egyszerűségüknel fogva különböznek a kultúra azt megelőző érintkezéseitől, kommunikációs fajtáitól...”, hanem a létezés megtapasztalásának elutasítása révén.” Nem elég, hogy a gyorsuló időtlenségben az időt követelő önálló gondolkodás igénye kialakulásának lehetséges feltételeit biztosítjuk (ennél többet nem *szabad* tenni), hanem el kell fogadnunk a fiatalságra mindig jellemző új és más létezési tapasztalatokat, amelyek ma legalább annyira különböznek korábbi nemzedékekéitől, mint amennyire a világháború utáni fiatalokéi az előttiekétől.

Apropó buborék. Valódi demokráciában az ideológiák buborékba záródnak, az ideológusok egymásnak írnak, ütemesen tapsolnak, bólogatnak. A mai isták, Kelet-Európában, jól hangzó jelszavak ellenére is kettős társadalmi bűnbeesésben leledzenek. A diktatúrát fenntartó egykori állampárt apparátcsikjai (koncentrikus) köreiből kerülnek ki, másrészt úgy szabadok és nyíltak, hogy a buborékjaihoz nem tartozóktól verbális szinten, pártállami reflexeknek megfelelően, továbbra is megtagadják a szabadság és a nyíltság lehetőségét. Mintha kiválasztottak állnának szemben a reménytelen elátkozottakkal. Régen az emberek féltek a párttagoktól, de morális szempontból nem tudták tisztelni őket. A moralitás maga és a morális ember tiszteletet ébreszt, márpedig az elnyomó és kívülről ráerőltetett ideológia pártja tagjának, haszonélvezőjének lenni és a történelmi állam közösségét elárulni, mindennek nevezhető, csak nem morális életmódnak.

Utódjaikat napjainkban is elutasítják, ideje lenne hát a félelmet és a reflexszerű igazodást legyőzni. Ideologikus izmusaikat elfelejteni, támadásaikra nem válaszolni. Ha megtanítanánk egy egész társadalmat, a felnövekvő nemzedéket a szabad és felelős gondolkodásra, mindenki felismerné, hogy a buborék fala olyan erős, tartós és védő, mint a meztelen király ruhája. Ha jól gazdálkodunk kulturális és nevelési lehetőségeinkkel, olyan szerencsés korba juthatunk, ahol a kommunizmus és a bal(bolsevik)-liberalizmus álruhája szétpattant buborék. Nemcsak azt ismerhetjük föl, hogy a király meztelen, de azt is, hogy a király sincs ott.

De ennek a felejtésnek emlékezőnek, komolynak és feltételesnek kell lenni, egyszer már megtörtént, hogy sem Lenint, sem Hitlert nem vették komolyan

akkor, amikor még lett volna idő. Ez a hozzáállás segítené a buborékban lakókat is, hogy szép csendes belülről szétpöcköljék privát buborékaikat, és maguk is az önálló gondolkodás útjára lépjenek.

A gondolkodás megtanulásához idő kell, idő pedig csak ott van, ahol az élet anyagi feltételei adottak. Ha ez az idő egyszer eljön, a buborékok a bennük habzódó-szappanozódó ideológiákkal és hordozóikkal esélytelenek lesznek – még állami támogatásra is. És ha egykor igaz is lehetett, hogy „[a] hettiták át-törtek az országhatáron”, mára elenyésztek, mint a buborék fala. Egyetlen módon lehet a nemzet fogalmát megújítani és életképessé tenni: minden embert önálló, autonóm gondolkodó lényvé kell nevelni. Nem kényszerrel, hanem meggyőzően kell bemutatni a felnövekvő iskolás nemzedékeknek, hogy ők maguk és a nemzet azzá válnak, aminek elgondolják, és amivé alakítják.

Emberiesség, másság és nemzet.

Falusi Márton gondolatmenetét folytatva

Az új nemzedékek előtt az igazi kihívás az önálló gondolkodás, a gondolat meggondolása technikájának elsajátítása, a „meg nem gondolt gondolatok” felismerése. A jó és a sanda eszmék elkülönítése. Azok feltárása, melyeket eredeti kigondolója másként gondolt a maga és másként mások számára. Ki a maga és ki a más, a másik, ezek egy szabad és valóban demokratikus társadalomban nem értelmezhetők. A különbség, a másik, a másság nem jogi, hanem magánéleti kérdés. A másság közüggé tétele a demokrácia legmélyebb félreértése. Politikai értelemben a demokrácia közös emberi mivoltunkon és méltóságunk lehetőségén alapul. Másságunk terepe a magánélet. A demokrácia tiszteletben tartja a magánéletet, az abban megvalósuló szabadságot, mint ami éppen a demokrácia lehetőségét adja.

Zseniális más vagyok, ha felismerem, hogy abból, hogy más vagyok, megélhetek. Állami, pályázati támogatást kaphatok, és dobolhatok, hogy látjátok, más vagyok, ismerjete el. Ha másságom világgá dobolása zavar benneteket, nem vagytok demokraták. Pedig, mindenki, minden egyes ember más a többihez képest. Soha senkinek nem jutott eszébe, hogy ez megélhetési forrás lehet. Azt, hogy mindenki más, eddig is elismerték, hiszen mindenki más és mindenki elismer mindenki mást. De eddig senkinek nem jutott eszébe, hogy ebből meg lehet élni.

Ez lehet az, amire Falusi Márton utal, „a kultúra romboló ereje, ártó démona belülről fakad. Mi nem fejezzük be, ami a feladatunk, és mi nem tartjuk fenn, ami a sajátunk.” Meg kell tanulnunk a munkát rendesen végigvinni, az üzleti és gazdasági élet szabályait és törvényeit betartani, a munkapadot és az íróasztalt magunk után rendben hagyni, hogy az utánunk jövőnek is kedve legyen ott dolgozni, továbbá a gondolatot végig gondolni, majd a végiggondolást is végiggondolni, felismerni, hogy a gondolkodás mindig felfedezés, önmagunk,

közösségünk, életünk gazdagítása, a fenyegetések elleni külső és belső immunizálás.

El kellene kezdenünk újra ott, saját magunknak, egyenként, felelősséget vállalva, nem delegálva, ahol a holland háziasszonyok az újkor hajnalán: a házuk előtt minden nap felmosták az utca kövezetét. Ezzel kezdődött a modern holland gazdagság és civilizáció – és talán folytatódott valami, ami már jóval korábban elindult. Ez lesz az első lépés, hogy ne csak „lelkialkatunkért... viseljünk” felelősséget, de társainkért, *másokért*, az utánunk jövőkéért. A felelősségvállalás és munka egyszer majd szemmel láthatóvá is válhat, például ha eljön az idő, hogy autóval megérkezzünk Ausztriából Magyarországra, és az utolsó osztrák, valamint az első magyar falu közt az építészeti stílust nem számítva, nem lesz észrevehető életmódbeli, civilizációs különbség.

Magyarországon magyar nyelven vagyunk emberek, így emberiségünket is főként ez a nyelv kíséri, amikor kommunikálunk. Emberek vagyunk és magyarok. (Ki a magyar? Akinek az anyanyelve magyar? Akinek az állampolgársága magyar?) A minden emberre vonatkozó biológiai, kognitív, logikai törvények vonatkoznak ránk, a tanulható törvényeket magyar nyelven sajátítjuk el. Egyetemes emberi voltunkat magyarul tanuljuk és mondjuk ki, ahogy Falusi Márton írja, „emberi lényegünket... csakis a nemzeti kultúra őrizheti meg”. Sőt, hozhatja újra meg újra létre, tárhatja föl, tagolhatja, gazdagíthatja – a mi, egyenkénti részvételünkkel, erőfeszítésünkkel. Falusi Márton maga vizsgálja fölül a nemzet mint oldal tézisé, amikor a nemzeti kultúrát az egyetemesség (az „emberi lényeg” ilyen fogalom) lehetőségeként fogja föl. Ez feltehetően egyedi lehetősége.

Talán nem lehet elégszer elmondani, az emberek túlnyomó része szeretné, ha hagynák békében élni, családot alapítani, gyermekeket nevelni, azt, hogy emberi életet élhessen. Ez közös a földkerekség legtöbb emberében. Ehhez nem kell ideológia, nem kell világmegváltó összeesküvés, nem kell társadalmi átalakítás. Főleg titkos összeesküvők által nem kell – ha vannak ilyenek. A napvilágra került iratok alapján legalább is voltak, talán mindig is voltak. A társadalom egyénekből áll, ha a társadalmat akarják átalakítani, engem akarnak átalakítani. Látszólag engem kiszolgálni, hogy szolgáljukká váljak (Hegel). Hívatlan pincérek ne szolgáljanak föl nekem (hogy aztán felmosassák maguk helyett velem a kövezetet), ellátom magamat, köszönöm.

A világmegváltóktól meg kell kérdezni, ki hatalmazott föl, hogy a másik ember életét megváltoztassa? Rilke megfogalmazta az egyetlen elfogadható felszólítást: Meg kell változtatnod az életedet! Ha hagyjuk az embereket, hogy úgy éljék magánéletüket, ahogy szeretnék, az igazságosságra és etikára alapozott joggal védjük őket, megakadályozzuk mások behatolását világukba, nem engedjük sem az ideológusoknak, sem a gazdagoknak, hogy befolyásolják vagy megvegyék a törvényhozást és a törvény alkalmazását, akkor az emberek tudni fogják, hogy milyen életet szeretnének, és esélyük is lesz, hogy megvalósítsák. Szívesen fogják megváltoztatni életmódjukat. Hagyjuk a természetet saját

törvényei szerint működni. Hagyjuk az embereket, ne bombázzuk őket ideológiákkal, és mindenki tudni fogja, hogyan éljen, és előbb-utóbb, hogyan éljen békében a másikkal.

Az a jó társadalom, amely a szabadság és önmeghatározás feltételeit biztosítja, az iskolákban erre az adottságra és gondolkodási feladatra készít fel. Az ilyen társadalom hívei szerint az emberiség elleni támadás minden ideológiára alapozott politika, amely meg akarja változtatni az embert, vagy az emberek által ideológiásan létrehozott társadalmat. Ilyen egyedül a demokrácia, melynek alapelvét az imént és már sokszor korábban vázoltam, és melyhez még azt kell hozzátennünk, hogy az ilyen társadalomban az egyes ember a legfőbb érték, minden egyes ember és minden egyes ember teljes kibontakozására ad lehetőséget. A törvényhozás alapja csak etikai lehet, hiszen ez az egyetlen nyelv, amelyet minden ember ért. Az igazságosság nyelve, amelyet már az óvodások is értenek, és érzik az elv megsértését, amikor valamelyik társuk rendszeresen nagyobb lekváros kenyeret kap.

Az igazságosság kérdésével először a családban, az óvodában találkozunk, hogy aztán végigkísérjen egész életünkben. Az igazságosság, mint minden emberi együttélés egyedül elfogadható alapja, mindenki számára saját beszélt és értett nyelvén keresztül értődik és valósul meg. Ha saját nyelvünk nemcsak a család és az óvoda, de tágabb, társadalmat, államot alkotó közegünk nyelve is, mely nyelv hordozza saját múltját, kultúráját, civilizációját, népmeséit, költészetét, akkor nemzeti nyelvről beszélünk, és a nyelvet beszélők a nemzet. Ha a nemzet olyan területen alkot államot, ahol más nyelven beszélők is élnek, akkor az állam csak akkor lehet tartós, ha a más nyelven beszélőket, különös kedvezményekben részesíti. Mivel számszerű (de csak számszerű) kisebbségekben vannak, nincs esélyük önmaguk megvédésére, de még saját igazuk vagy igazságuk érvényesítésére sem. Ezért a demokratikus, igazságosságon alapuló nemzet a más nyelven beszélőket különös kegyben kell, hogy részesítse. A nem állami nyelvet beszélők egy demokratikus államban a támogatottság és a kegyeltség különleges állapotában kell, hogy legyenek, és kell, hogy úgy is érezzék magukat – egyébként igazságtalan a társadalom berendezkedése és nem demokrácia, hiszen ők eleve hátrányból indulnak, az igazságosság ezért ennek kompenzációját követeli. A valódi demokrácia kisebbsége inkább él egy ilyen országban, mint saját „nemzeti” országában, amely nem demokrácia. A modern demokrácia és a modern nemzet ugyanaz: kovásza és cementje a radikális, kompromisszumot és urambocsá-urambátyám nepotizmust és korrupciót szigorúan kizáró igazságosság érvényesítése. A demokrácia pozitív törvényének erőben és érvényességben meg kell egyeznie a természeti törvények erejével és érvényességével.

Az igazságosság egyik fő összetevője az emberek szabadságának biztosítása. A nemzet és a saját nyelv csak akkor életképes, ha az a szabadság helye. Szabadságra az az ember érett, amelyik tudja, a szabadsággal együtt jár a felelősség, a szabadság, a jó megtételének a lehetősége. A közösségi életnek nincs más

szabálya, nincs más elve. Nehéz elv, nem könnyű megvalósítani, ugyanis mindenkitől folyamatos gondolkodást, mérlegelést igényel. Nem támogatja sem a politikai pártosodást, sem a politikai ideológiák terjedését. A nemzet nem lehet oldal egy országon belül, a nemzet az egész, és védeni kell minden ideológiától.

Úgy vélem, ennyi elég a „nemzet mint oldal” fogalom kérdésességének tagolásához, ami egy nemzeti nyelven és kultúrán alapuló országban értelmezhetetlen. Falusi Márton írásai valójában nem az oldalogika példái. Amikor kijelenti, hogy „az egyetemes fogalompárja a nemzeti, a nemzetközié pedig a kommersz”, akkor bennfoglaltan kimondja a bemutatott tételt, és önmaga állítását haladja meg, talán hegeli módon. Egy nyelven, egy nemzet tagjaként juthatunk az emberi élet és világ megalkotásához vagy inkább megéléséhez.

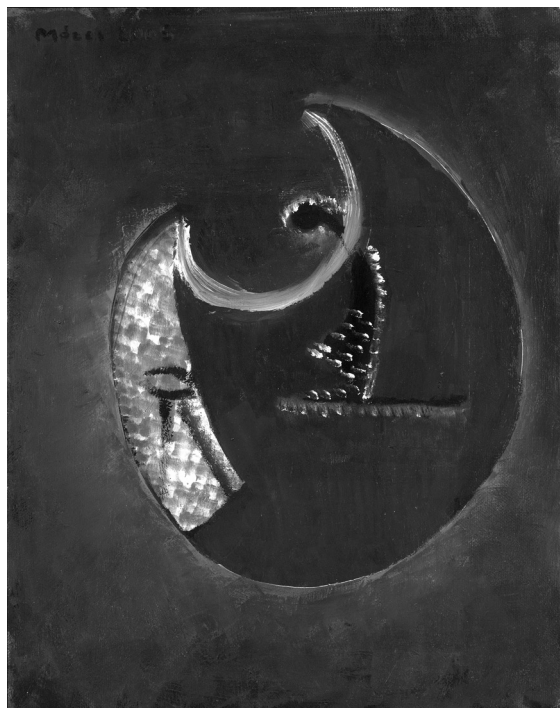
Ha egyetemes csak a saját nyelvén, a saját nemzeti nyelvén válhat az ember kultúrája és gondolkodásmódja (minden nyelv egyben nemzeti nyelv, az anyanyelv, a nemzés, az eredet, a generáció értelmében), akkor a nemzeti nyelven, a nemzeti kultúrán való gúnyolódás, ironizálás, annak leértékelése, megkérdőjelezése, például csúfolódás a használt nyelven vagy az indián tolldíszén, a skót szoknyáján, a másik nép bőrszínén, hajviseletén – valójában az egyetemes, az emberiség lehetőségének megtámadása. Minden támadás a nemzet ellen az emberiség elleni támadás, mert minden ember egy nyelven, az anya- és nemzeti nyelvén juthat el a teljes emberségre, valósíthatja meg magában azt, amit emberiségnek és emberi mivoltunknak nevezünk.

Ha egy nemzeti nyelven belül fellépnek a nyelvet és kultúráját belülről támadó erők, ezek az erők az emberiség elleni bűncselekményt követik el, melyet nemcsak az európai és a civilizált népek joga büntet, de a magyar büntető törvénykönyv is. Egy nép megtámadása saját nyelvén, saját egzisztenciáját fenyegeti, a békés együttélés fenyegetése, mely kimeríti az agresszió, a háborús uszítás, a tiltott toborzás, a népirtás, sőt az apartheid vádját. A béke megtámadása hideg polgárháborút eredményez, hiszen az a polgári lakosság elleni erőszak. Minden, a társadalom megváltoztatására irányuló és mint ilyen az egyéni szabadság elvételére és a demokrácia felszámolására törekvő ideológia, legyen az kommunista, nemzetiszocialista vagy posztkommunista (amit ma balliberálisnak neveznek), valójában kimeríti a polgári lakosság elleni erőszak fogalmát, háborús fosztogatás (elveszik idejét, figyelmét, munkaerejét, adóforintjait), bűnös hadviselés az ott élők ellen.

Budapest nagyon erős, onnan próbálják meg újra meg újra a magyar nyelvet, kultúrát, a nemzetet ideologizálni. A magyar népesség, a magyar nemzet zöme kívül él a fővároson. Miért nem kiáltanak föl az emberek: nem kellene az ideológiák! Nem kell, hogy szidjanak bennünket Brüsszelben! Nem vagyunk rosszabbak, elvetemültebbek, mint a dánok, a svájciak vagy a norvégok! Élni akarunk, emberi mivoltunk ellen zajlik a támadás! Kulturális és nyelvi genocídium, amit minden ideológus elkövet az ország ellen, Moszkva vagy Brüsszel kezét fogva.

PS. A nemzetről való gondolkodáshoz szükséges volna, hogy minden ember legalább egy évet töltsön egy teljesen más országban, és ismerje meg az ottani nép önmagához, nyelvéhez, múltjához, kultúrájához való viszonyát. De jobb, ha több országban is eltölt hosszabb időt. A szomszédos országokban megtanulhatja, hogy nemzeti mítoszai, érzései, együttlétük hangulata mennyire hasonló a sajátjához. Távolabbi Európában megláthatná, hogy az életproblémák és megoldásaik kilencvenkilenc százalékban hasonlóak a mieinkhez. Európán kívülről pedig úgy tekinthetne országunkra, mint repülőről a tájra. Felmérhetné nagyságát, jelentőségét, belső és külső, abszolút és relatív súlyát és jelentőségét. Legalább egy másik nemzet tagjainak érzéseit, érzelmeit is érezni kellene tudnia. De mindehhez nagyon jól kell ismerni nyelveket és érdeklődni más kultúrák, ízek, érzelmek iránt. Az új, internet használatával felnövekedő nemzetedékek elindulnak ezen az úton. Más nyelvek azonos problémák új megoldását, más összefüggések felismerését is segítheti. A leginkább nemzeti gyökerű (bármit is jelent ez) országokban az ott élők legnagyobb része tud több idegen nyelvet, közel anyanyelvi szinten. Kevés országban olyan erős a nemzeti identitás érzése és tudata, mint a négy nyelvű Svájcban. Ez lenne az első lépés. Sok nemzetet ismerve belülről, elkezdhetünk a sajátunkról gondolkodni – és gondolatainkat más nemzetek számára megfogalmazni. Addig fennáll a veszély, hogy csak határok közt süketelünk, és nem értjük, miért találunk süket fülekre.

WATERMAN ALLURE

Mózes Katalin: Cím nélkül, 2005